

การวิเคราะห์ทางอรรถวากยสัมพันธ์ของคำว่า “ถึง” ในสมัยสุโขทัย สมัยอยุธยา และสมัยปัจจุบัน

The semantico-syntactic analysis of the word /tuung/ in the Sukhothai period,
the Ayudhaya period and the present.

กรองกานต์ รอดพันธ์¹

Krongkan Rodpun¹

บทคัดย่อ

การศึกษากการเปลี่ยนแปลงทางอรรถวากยสัมพันธ์ของคำว่า “ถึง” ในสมัยสุโขทัย สมัยอยุธยาและสมัยปัจจุบัน โดยใช้ข้อมูลจากเอกสารที่ตีพิมพ์แล้วทั้ง 3 สมัย แล้วนำมาวิเคราะห์ทั้งในด้านวากยสัมพันธ์และอรรถศาสตร์ตามแนวคิดของนักไวยากรณ์ พบว่า คำว่า “ถึง” ในสมัยสุโขทัยทำหน้าที่ได้ 3หน้าที่ ได้แก่ คำกริยา คำกึ่งกริยากึ่งบุพบท และคำบุพบท จากนั้นในสมัยอยุธยาคำว่า “ถึง” ทำหน้าที่ได้ 4 หน้าที่ ได้แก่ คำกริยา คำกึ่งกริยากึ่งบุพบท คำบุพบท และ คำเชื่อมอนุพากย์ และในสมัยปัจจุบันคำว่า “ถึง” ทำหน้าที่ได้ 5 หน้าที่ ได้แก่ คำกริยา คำกึ่งกริยากึ่งบุพบท คำบุพบท คำเชื่อมอนุพากย์ และคำขยาย หน้าที่ต่างๆ เหล่านี้ ยังมีความหมายย่อยๆ หลากหลาย รวมทั้งสิ้น 11 ความหมาย ได้แก่ (1) บรรลุจุดหมาย (การเคลื่อนที่ที่เป็นรูปธรรม) (2) บรรลุจุดหมาย (การเคลื่อนที่ที่เป็นนามธรรม) (3) นับถือ (4) เท่า, ทัดเทียม (5) บรรลุจุดหมาย (การเคลื่อนที่ที่เป็นรูปธรรม) ปรากฏในตำแหน่งคำบุพบท (6) บรรลุจุดหมาย (การเคลื่อนที่ที่เป็นนามธรรม) ปรากฏในตำแหน่งคำบุพบท (7) คำแสดงจุดหมาย (ของความรู้สึกนึกคิด) (8) คำแสดงจุดหมาย(ของเวลาและสถานที่) (9) คำแสดงการเน้นย้ำว่ามาก (10) คำแสดงเงื่อนไขที่เป็นเหตุเป็นผล และ (11) คำแสดงเงื่อนไขที่ขัดแย้งกับความเป็นจริงหรือสิ่งที่คาดการณ์ไว้

ABSTRACT

According to the semantico-syntactic analysis of the word /tuung/ in the Sukhothai period, the Ayudhaya period and the present. The data were collected from the published documents in all 3 periods. According to the theory of grammarian, these data were then analysed from syntactic and semantic approaches. It is found that in the Sukhothai period, the word /tuung/ can be categorized into 3 grammatical categories. These include verbs, coverbs and prepositions. Then, in the Ayudhaya period, the word /tuung/ had one more grammatical categories. These include verbs, coverbs, prepositions and conjunctions. In the present - day Thai, the word /tuung/ can be categorized into 5 categories. These include verbs, coverbs, prepositions, conjunctions and adverbs. The word /tuung/ also had the various lexical meanings and grammatical meanings, namely (1) to reach somewhere (abstract movement), (2) to

ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กรุงเทพฯ 10330

Department of Thai, Faculty of Arts, Chulalongkorn University, Bangkok 10330

reach somewhere (concrete movement), (3) to esteem (4) to be equal (5) to reach somewhere (abstract movement), occurring in the preposition slot (6) to reach somewhere (abstract movement), occurring in the preposition slot (7) concerning, about, related to (8) to, until (9) to be as much as (10) so, then and (11) even though.

Key Words : **tu**ng, the Sukhothai period ,the Ayudhaya period, the present

e-mail address : phaii_93@hotmail.com

คำนำ

ภาษาไทยเป็นภาษาคำโดด และมีจำนวนจำกัด จึงพบคำจำนวนหนึ่งที่สามารถทำหน้าที่ได้หลายหน้าที่โดยไม่มีกรเปลี่ยนแปลงรูปคำ เช่น คำว่า “ถึง” ที่สามารถปรากฏในบริบทที่แตกต่างกันดังต่อไปนี้

- (1) เขา**ถึง**บ้าน เมื่อคืนนี้
- (2) เขาเอ่ย**ถึง**แม่
- (3) ราคาน้ำมันได้ขยับขึ้น **ถึง** ๑ ดอลลาร์สหรัฐ
- (4) เขามารับฉัน **ถึง** จะไป

จากตัวอย่างข้างต้น คำว่า “ถึง” สามารถทำหน้าที่ได้แตกต่างกัน เช่น ในตัวอย่างที่ (1) คำว่า “ถึง” ทำหน้าที่เป็น คำกริยา ตัวอย่างที่ (2) คำว่า “ถึง” ทำหน้าที่เป็นคำบุพบท ตัวอย่างที่ (3) คำว่า “ถึง” ทำหน้าที่เป็นคำขยาย และ ตัวอย่างที่ (4) คำว่า “ถึง” ทำหน้าที่เป็นคำเชื่อมอนุภาค

อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาคำว่า “ถึง” ซึ่งสามารถทำหน้าที่ได้หลายหน้าที่ในปัจจุบัน ดังที่ได้แสดงตัวอย่างไว้ในข้างต้น โดยแต่ละหน้าที่มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน ทั้งนี้อาจสืบเนื่องมาจากกระบวนการกลายเป็นคำไวยกรณ์ซึ่งเกิดขึ้นกับคำว่า “ถึง” ซึ่งปรากฏการณ์ดังกล่าวนี้สามารถหาหลักฐานได้จากการศึกษาภาษาเชิงประวัติ ผู้วิจัยจึงสนใจจะทราบที่มาและการเปลี่ยนแปลงของคำว่า “ถึง” แต่ละสมัยทางด้านอรรถศาสตร์ว่ามีการปรากฏในลักษณะใดบ้าง

อุปกรณ์และวิธีการ

ในการวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้เลือกเก็บข้อมูล จากเอกสารที่ตีพิมพ์แล้ว ตั้งแต่สมัยสุโขทัย สมัยอยุธยาและสมัยปัจจุบัน โดยเอกสารที่นำมาใช้ในการวิเคราะห์คำว่า “ถึง” นั้น มีลักษณะที่แตกต่างกันขึ้นอยู่กับรูปแบบการบันทึกข้อมูลหรือเอกสารในแต่ละยุคสมัย เช่นในสมัยสุโขทัยจะพบหลักฐานที่เป็นศิลาจารึกโดยทั่วไป ส่วนสมัยอยุธยา เช่นประชุมจดหมายเหตุ บันทึกการเดินทาง พระราชสาส์น และหนังสือออก และในสมัยปัจจุบัน เช่น นวนิยาย บันทึกคดี สารคดี โดยแต่ละสมัยใช้เอกสารจำนวน 5 เล่ม หากเอกสารใดไม่ถึง 200 หน้า ผู้วิจัยจะเลือกศึกษาทั้งหมด แต่หากเอกสารใดมีจำนวน 200 หน้าขึ้นไป ผู้วิจัยจะเลือกศึกษาเฉพาะ 200 หน้าแรก สำหรับหลักเกณฑ์ในการ

จำแนกหมวดคำว่า “ถึง” ในครั้งนี้ มีการพิจารณาทั้งในด้านหน้าที่และความหมาย ตามเกณฑ์ที่นักไวยากรณ์ได้จัดแบ่งไว้ เช่น แนวคิดของ วิจิตรนั ภาณพงศ์ (2532) และ นววรรณ พันธุเมธา(2549)

ผลและวิจารณ์ผลการทดลอง

1. หน้าที่และความหมายของคำว่า “ถึง” ในสมัยสุโขทัย

1.1 คำกริยา

คำกริยา หมายถึง คำที่สามารถปรากฏในกรอบประโยคทดสอบดังนี้

นามวลี ___นามวลี (บางกรณีอาจมีส่วนขยายอื่นหรือมีการละนามวลีไว้ในฐานที่เข้าใจได้)

เช่น มานี ถึง บ้าน

คำว่า “ถึง” ที่เป็นคำกริยามีความหมายว่า “บรรลุจุดหมาย” และมีความหมายย่อย 2 ความหมายได้แก่

1.1.1 บรรลุจุดหมาย(การเคลื่อนที่ที่เป็นรูปธรรม)

เช่น (นบ) รอยฝ่าตี (น) พระพุทธ) เจา เราถึงเหนี (อจอม) เขาสุมนกฎ

บรรพตนี้ด้วยใจอนนส(ร)

(ศิลาจารึกภูเขาสุมนกฎ หน้า 131)

1.1.2 บรรลุจุดหมาย(การเคลื่อนที่ที่เป็นนามธรรม)

เช่น วันท่านเป็นเจ้าจักถึงวันนั้นตนท่านพญาธรรมิกราชบริพา

(จารึกวัดช้างล้อม 1 : ประชุมจารึกภาคที่ 4)

1.2 คำกึ่งกริยากึ่งบุพบท (coverb)

คำกึ่งกริยากึ่งบุพบท หมายถึง คำที่สามารถปรากฏในกรอบประโยคทดสอบดังนี้

นามวลี กริยาวลีแสดงการเคลื่อนที่ ___นามวลี (บางกรณีอาจมีส่วนขยายอื่นหรือมีการละนามวลีไว้ในฐานที่เข้าใจได้) เช่น มานีไปถึงบ้าน

คำว่า “ถึง” เป็นคำกึ่งกริยากึ่งบุพบทที่มีความหมายว่า “บรรลุจุดหมาย” เช่นเดียวกับคำกริยา แต่คำกึ่งกริยากึ่งบุพบทจะปรากฏหลังกริยาวลีในตำแหน่งเดียวกันกับคำบุพบทและมีความหมายย่อย 2 ความหมายได้แก่

1.2.1 บรรลุจุดหมาย(การเคลื่อนที่ที่เป็นรูปธรรม)

เช่น ดบบหนทางแดเมืองสุโขไทมาถึงจอมเขานี้งามหนกหนา

(ศิลาจารึกภูเขาสุมนกฎ หน้า 132)

1.2.2 บรรลุจุดหมาย(การเคลื่อนที่ที่เป็นนามธรรม)

เช่น เราไต่เปนพระพุทธในไตตันพระศรีมหาโพธิมาถึงวนนสถาปนาพระ

ศรีรัตนธาตุไต่เทา

(ศิลาจารึกนครชุม หน้า 88)

1.3 คำบุพบท

คำบุพบท หมายถึง คำที่สามารถปรากฏในกรอบประโยคทดสอบดังนี้

นามวลี กริยาวลีแสดงการสื่อสารหรือความรู้สึกนึกคิด ____นามวลี (บางกรณีอาจมีส่วนขยายอื่นหรือมีการละนามวลีไว้ในฐานที่เข้าใจได้) เช่น **มานี้พูดถึงมานะ**

คำว่า “ถึง”ที่เป็นคำบุพบทมีความหมายทางไวยากรณ์ (grammatical meaning) เป็น “คำแสดงจุดหมาย” และมีความหมายย่อย 2 ความหมายได้แก่

1.3.1 คำแสดงจุดหมาย (ของการสื่อสารหรือความรู้สึกนึกคิด)

เช่น มีถ้อยมีความ เจ็บท้องข้องใจ มันจ๊กกล่าวถึงเจ้าเอื้องขุนปไร่

ไปปล้นก่ดิ่งอันท่านแขวนไว้ พ่อขุนรามเจ้าเมืองได้

(ศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง หน้า53)

1.3.2 คำแสดงจุดหมาย(ของเวลาและสถานที่)

เช่น เบื้องตะวันตกทำเมื่อฉอด รอดแดนพัลเบื้องข้างตะวันหนออก

รอดถึงลุมบาจาย รอดสายยไสธร

(จารึกวัดบูรพาราม ด้านที่ 1)

2. หน้าทีและคความหมายของคำว่า “ถึง”ในสมัยอยุธยา

2.1 คำกริยา

คำกริยา หมายถึง คำที่สามารถปรากฏในกรอบประโยคทดสอบตามที่แสดงไว้ในหัวข้อ 1.1

คำว่า “ถึง” ที่เป็นคำกริยามีความหมายว่า “บรรลุจุดหมาย” และมีความหมายย่อย 2 ความหมายได้แก่

2.1.1 บรรลุจุดหมาย(การเคลื่อนที่ที่เป็นรูปธรรม)

เช่น รถทูตานุทูตสยามถึงประตูพระราชวังไปป็นั้น มีชาวกรุงโรมมาคอยดูราชทูตตามถนน

(ประชุมจดหมายเหตุสมัยอยุธยา ภาค 1 หน้า 22)

2.1.2 บรรลุจุดหมาย(การเคลื่อนที่ที่เป็นนามธรรม)

เช่น วรมุขมนตรีพิริธา ขึ้นมายกชะลอปะพุทธไสยาสน ณ อารามตำบลป่าไมค

ซึ่งจะถึงแก่อุทกอันตรายขึ้นจากฝั่งคงคา

(ชะลอปะพุทธไสยาสน์และสร้างพระวิหาร)

2.2 คำกึ่งกริยากึ่งบุพบท

คำกึ่งกริยากึ่งบุพบท หมายถึง คำที่สามารถปรากฏในกรอบประโยคทดสอบตามที่แสดงไว้ในหัวข้อ 1.2

คำว่า “ถึง”ที่เป็นคำกึ่งกริยากึ่งบุพบทมีความหมายว่า “บรรลุจุดหมาย” เช่นเดียวกับคำกริยา แต่คำกึ่งกริยากึ่งบุพบทจะปรากฏหลังกริยาวลีในตำแหน่งเดียวกันกับคำบุพบทและมีความหมายย่อย 1 ความหมายได้แก่

2.2.1 บรรลุจุดหมาย(การเคลื่อนที่ที่เป็นรูปธรรม)

เช่น เมื่อแรกลูกค้ำนั้นเข้ามาถึงเสนาบตีจะสั่งชาวคลังให้แบ่งส่วน

ให้สมควรด้วยกิจของกุมบันหนี

(ประชุมจดหมายเหตุสมัยอยุธยา ภาค 1 หน้า 13)

2.3 คำบุพบท

คำบุพบท หมายถึง คำที่สามารถปรากฏในกรอบประโยคทดสอบตามที่แสดงไว้ในหัวข้อ 1.3

คำว่า “ถึง” ที่เป็นคำบุพบทที่มีความหมายทางไวยากรณ์ (grammatical meaning) เป็น “คำแสดงจุดหมาย” และมีความหมายย่อย 1 ความหมายได้แก่

2.3.1 คำแสดงจุดหมาย (ของการสื่อสารหรือความรู้สึกนึกคิด)

เช่น เมื่อออกขุนชำนาญได้เห็นแหลมนั้นก็ระลึกถึงการเก่าซึ่งได้มีความลำบากในที่นี้เป็นอันมาก

(ประชุมจดหมายเหตุสมัยอยุธยา ภาค 1 หน้า 21)

2.4 คำเชื่อมอนุพากย์

คำเชื่อมอนุพากย์ หมายถึง คำที่สามารถปรากฏในกรอบประโยคทดสอบดังนี้

___อนุพากย์ อนุพากย์ เช่น ถึงฝนจะตก มานี้ก็จะออกไปข้างนอก

คำว่า “ถึง” ที่เป็นคำเชื่อมอนุพากย์มีความหมายทางไวยากรณ์ (grammatical meaning) เป็น “คำแสดงเงื่อนไข” และมีความหมายย่อย 1 ความหมายได้แก่

2.4.1 คำแสดงเงื่อนไขที่ขัดแย้งกับความเป็นจริงหรือสิ่งที่คาดการณ์ไว้

เช่น แลอดีตโนยังรับคุณของท่านอยู่จนเท่าทุกวันนี้ ถึงว่าท่าทางนั้น

จะมีสะดวกก็ดี อดีตโนก็จะมิได้รู้เป็นทุกข์เลย

(ประชุมจดหมายเหตุสมัยอยุธยา ภาค 1 หน้า 17)

3. หน้าที่และความหมายของคำว่า “ถึง” ในสมัยปัจจุบัน

3.1 คำกริยา

คำกริยา หมายถึง คำที่สามารถปรากฏในกรอบประโยคทดสอบตามที่แสดงไว้ในหัวข้อ 1.1

คำว่า “ถึง” ที่เป็นคำกริยามีความหมายย่อย 3 ความหมายได้แก่

3.1.1 บรรลุจุดหมาย (การเคลื่อนที่ที่เป็นรูปธรรม)

เช่น “อะไร?” “เอกสารฉบับนั้น” “ฉบับไหน?” “อย่าไ้ เอกสารถึงรู้”

ไม่มีประโยชน์ที่จะปฏิเสธ ในเมื่อเขากลายเป็นลูกไก่ในกำมือ

(ประชาธิปไตยบนเส้นขนาน หน้า 113)

3.1.2 บรรลุจุดหมาย (การเคลื่อนที่ที่เป็นนามธรรม)

เช่น เหมือนดังว่าเขาจะเป็นสุขมากถ้าถึงวันที่ลาจากโลกนี้

(ปูนปิดทอง หน้า 114)

3.1.3 เท่า, ทัดเทียม

เช่น ผมก็พร้อมจะตำหนิเธอในใจว่า ประสบการณ์การอ่านไม่ถึง

ยังอ่อนหัดนักต่อวรรณกรรมเรื่องยิ่งใหญ่

(เขียนฝันด้วยชีวิต หน้า 169)

3.2 คำกึ่งกริยากึ่งบุพบท

คำกึ่งกริยากึ่งบุพบท หมายถึง คำที่สามารถปรากฏในกรอบประโยคทดสอบตามที่แสดงไว้ในหัวข้อ 1.2

คำว่า “ถึง” ที่เป็นคำกึ่งกริยากึ่งบุพบทมีความหมายว่า “บรรลุจุดหมาย” เช่นเดียวกับคำกริยา แต่คำกึ่งกริยากึ่งบุพบทจะปรากฏหลังกริยาลีในตำแหน่งเดียวกันกับคำบุพบทและมีความหมายย่อย 2 ความหมายได้แก่

3.2.1 บรรลุจุดหมาย(การเคลื่อนที่ที่เป็นรูปธรรม)

เช่น *ผมกลับ**ถึง**หอเกือบสี่ทุ่ม เดินผ่านกำแพงที่สูงเฉยหัว เลาะเลียบริมบึงเล็ก ๆ*

(เขียนฝันด้วยชีวิต หน้า 96)

3.2.2 บรรลุจุดหมาย(การเคลื่อนที่ที่เป็นนามธรรม)

เช่น *คนที่จะถูกตามทันที่มักได้แก่สภาและนางลำพู่ แต่มา**ถึง**วันนี้*

เขากลับเอ่ยถึงบาลีก่อนใคร

(ปูนปิดทอง หน้า 183)

3.3 คำบุพบท

คำบุพบท หมายถึง คำที่สามารถปรากฏในกรอบประโยคทดสอบตามที่แสดงไว้ในหัวข้อ 1.3

คำว่า “ถึง” ที่เป็นคำบุพบทมีความหมายทางไวยากรณ์ (grammatical meaning) เป็น “คำแสดงจุดหมาย” และมีความหมายย่อย 2 ความหมายได้แก่

3.3.1 คำแสดงจุดหมาย (ของการสื่อสารหรือความรู้สึกนึกคิด)

เช่น *ตั้งแต่เฟื่องเจอะเขาก็ยังไม่เคยได้ยินเขาเอ่ย**ถึง**แม่เขาเลยเพิ่งวันนี้แหละ*

(ปูนปิดทอง หน้า 23)

3.3.2 คำแสดงจุดหมาย(ของเวลาและสถานที่)

เช่น *จากวันนั้น**ถึง**วันนี้ เจ้าล้มแข้งเป็นเสี้ยนอนที่ซื่อสัตย์กับนาที่มาโดยตลอด*

(ความน่าจะเป็น หน้า 178)

3.4 คำเชื่อมอนุพากย์

คำเชื่อมอนุพากย์ หมายถึง คำที่สามารถปรากฏในกรอบประโยคทดสอบดังนี้

กรอบที่ 1 อนุพากย์ ___ อนุพากย์ หรือ กรอบที่ 2 __ อนุพากย์ อนุพากย์

เช่น *มานี่นิสัยดี เพื่อนในห้อง **ถึง** ชอบเขา* (กรอบที่ 1)

***ถึง**มานี่จะไม่ชอบ แต่เขาก็จะทำ* (กรอบที่ 2)

คำว่า “ถึง” ที่เป็นคำเชื่อมอนุพากย์มีความหมายทางไวยากรณ์ (grammatical meaning) เป็น “คำแสดงเงื่อนไข” และมีความหมายย่อย 2 ความหมายได้แก่

3.4.1 คำแสดงเงื่อนไขที่เป็นเหตุเป็นผล (กรอบที่ 1)

เช่น *แกเครียดมาก ทำไมคนมีเงินเป็นหมื่นล้าน**ถึง**เครียดขนาดนี้*

(มองลึก นึกไกล ใจกว้าง หน้า 64)

3.4.2 คำแสดงเงื่อนไขที่ขัดแย้งจากความเป็นจริงหรือสิ่งที่คาดการณ์ไว้ (กรอบที่2)

เช่น พ่อค้าไม้ล้ม “ถึงผมจะถูกปล้น พวกมันก็คงไม่ได้อะไรมากมายไปจากผมหรอก”

(ประชาธิปไตยบนเส้นขนาน หน้า 142)

3.5 คำขยาย

คำขยาย หมายถึง คำที่สามารถปรากฏในกรอบประโยคทดสอบดังนี้

นามวลี กริยาวลี ___ นามวลี

เช่น มานะเป็นถึงหัวหน้าห้อง

คำว่า “ถึง” ที่เป็นคำขยายมีความหมายย่อย 1 ความหมายได้แก่

3.5.1 คำแสดงการเน้นย้ำว่ามาก

เช่น แกสอนหนังสือโดยไม่มีความสุขอยู่ถึง 2-3 ปี คิดถึงแต่เรื่อง 40,000 บาท

(มองลึก นึกไกล ใจกว้าง หน้า 60)

สรุป

เมื่อวิเคราะห์ทางอรรถศาสตร์ของคำว่า “ถึง” ในสมัยสุโขทัย อยุธยา และปัจจุบัน พบว่าในสมัยสุโขทัยคำว่า “ถึง” ในสมัยสุโขทัยมีความหมาย 6 ความหมายได้แก่(1) บรรลุดูจุดหมาย(การเคลื่อนที่ที่เป็นรูปธรรม) (2) บรรลุดูจุดหมาย(การเคลื่อนที่ที่เป็นนามธรรม) (3) บรรลุดูจุดหมาย(การเคลื่อนที่ที่เป็นรูปธรรม)ปรากฏในตำแหน่งคำบุพบท(4) บรรลุดูจุดหมาย(การเคลื่อนที่ที่เป็นนามธรรม)ปรากฏในตำแหน่งคำบุพบท (5) คำแสดงจุดหมาย (ของความรู้สึกนึกคิดและการแสดงออกของความรู้สึกนึกคิด)และ(6) คำแสดงจุดหมาย(ของเวลาและสถานที่) ส่วนในสมัยอยุธยาพบทั้งหมด 5 ความหมายเช่นกัน แต่ไม่พบความหมายที่ 4 และ 6 ในสมัยสุโขทัย และพบความหมายเพิ่มขึ้นมา 1 ความหมายได้แก่ คำแสดงเงื่อนไขที่ขัดแย้งจากความเป็นจริงหรือสิ่งที่คาดการณ์ไว้ และสมัยปัจจุบันพบคำว่า “ถึง” มีความหมาย 10 ความหมาย เป็นความหมายที่พบในสมัยสุโขทัยและสมัยอยุธยาทั้งหมด 7 ความหมาย อีกทั้งยังพบความหมายเพิ่มขึ้นอีก 3 ความหมาย ได้แก่ (1)เท่า,ทัดเทียม และ (2)คำแสดงเงื่อนไขที่เป็นเหตุเป็นผล และ (3) คำแสดงการเน้นย้ำว่ามาก

เอกสารอ้างอิง

กฤษณา อโศกสิน. 2552. ปูนปิดทอง. กรุงเทพฯ : เพื่อนดี.

คณะกรรมการจัดพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมและโบราณคดี. 2510. ประชุมจดหมายเหตุสมัย

อยุธยา ภาค 1. พระนคร : สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี.

คณะกรรมการชำระประวัติศาสตร์ไทยฯ สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี.2534. **ประชุมคิลจาริกภาคที่ 7**

ประมวลจาริกที่พบในประเทศไทยและต่างประเทศ. กรุงเทพฯ : คณะกรรมการชำระ ประวัติศาสตร์
ไทยฯ สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี.

นพวรรณ พันธุ์เมธา. 2549. **ไวยากรณ์ไทย.** กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ประชาคม ลุนาชัย. 2548. **เขียนฝันด้วยชีวิต.**กรุงเทพฯ : มติชน.

ปราบดา หยุ่น. 2544. **ความน่าจะเป็น.** กรุงเทพฯ : สดส์ปดาห์สำนักพิมพ์.

ว. วชิรเมธี. 2552.**มองลึก นึกไกล ใจกว้าง.**กรุงเทพฯ : ปราณ.

วิจิตรนั ภาณุพงศ์. 2532. **โครงสร้างภาษาไทย: ระบบไวยากรณ์.** กรุงเทพฯ:โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย รามคำแหง.

วินทร์ เลียววาริณ. 2537.**ประชาธิปไตยบนเส้นขนาน.** กรุงเทพฯ : บริษัท 113 ; อมรินทร์บุ๊คเซ็นเตอร์.

ศิลปากร, กรม. 2526. **จาริกสุโขทัย.** กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.